

MLADI PREKMUREC

MAREC — APRIL

Iz Ši-Kinga: Da nismo zreli? * D. S.: Pri Mišku Kranjcu * I. Vrhovec: Na križišču * Pajlin: Pomladne elegije * Kardoš Marika: Metuljček * N. F.: Človek in tehnika * Erna Muser: Tatjanini soneti * K. Z.: Gorički otrok * Dušan Bravničar: O delovnih taborih * Trdko Fran: Gospodarsko življenje Prekmurja * Vladko Kos: Slepec, Vprašanja * Književna poročila: Moj razred * Zapiski * Franc Šebjanič: Spomenik

MLADI PREKMUREC

---

izhaja v dvojnih številkah petkrat letno v Murški Soboti. • Tiska ga Prekmurska tiskarna, za tiskarno odgovarja Hahn Izidor v M. Soboti.

Izdaja za konzorcij in za uredništvo odgovarja dr. Vadnal Ludvik v M. Soboti. • Rokopise in dopise sprejema urednik Šiftar Ivan, akademik, Petanjci, pošta Rankovci. • Rokopisi se ne vračajo.

Naročila, reklamacije in oglase sprejema Uprava Mladega Prekmurca v M. Soboti, Aleksandrova cesta. • Cene oglasov po dogovoru.

Letna naročnina 30 din, za dijake in visokošolce 20 din, za inozemstvo 50 din. • Št. ček. računa 17.862.

Uredništvo se priporoča za knjige v oceno.

N A R O Č N I K O M

Vse, ki nam 1.—2. št. niso vrnili, bomo šteli za redne naročnike. Prihodnja številka bo izšla junija. Vsem, ki so darovali za tiskovni sklad se uprava najtopleje zahvaljuje.

*

Zapiski v tej številki so zaradi tehniških zaprek nesmotrno razvrščeni.

Da nismo zreli ?

Da nismo zreli ?

To je pesmica, ki so jo starci okoreli
stoletja nam sirotam peli.

Še vedno naš tako mirijo,
še vedno vse ugonobijo.

Najboljše še premamijo, pregoljufajo,
v bodočnost gledati ne dajo.

Da nismo zreli ?

Pa smo le zreli, za življenjsko radost dozoreli,
in da bi boljši, vsi srečnejši zaživel.

Da, zreli smo, da rečemo, kaj nas teži,
da ne prenašamo več takšnih, kot ste vi,
da za svobodo damo vročo kri —

zato smo zreli.

Iz Ši-Kinga, kitajske pesniške zbirke iz l. 500 pred Kristusom.
Prevedel Rudolf Branko.

Pri Mišku Kranjcu

D. S.

Ko smo se vrnili z Goričkega, nas je čakalo iznenadenje: „Jutri gremo k Mišku Kranjcu!“ Če mi spomin zaide med tiste dni, ki smo jih preživeli v Prekmurju, se mi zdi, da bi v mislih lahko narisala vsak košček naše poti in da bi se vsi motivi pokrajine zlili v čudovito podobo, ki ji je ime prekmurska zemlja. Vasi in ljudje spadajo k njej kot čebele k ajdovi njivi. Samo del podobe mi je nejasen, pot do Velike Polane. Meglen spomin na dolg drevored topolov, Aquilove freske v stari vaški cerkvi, govedo na pašniku, ki sega do obzorja. Najmočnejše med vsem tem je pričakovanje: kakšno bo srečanje s človekom, ki mi je povečal domovino za prekmurske ravnine in rahle vzpetine te zemlje. V mojem pričakovanju se vedno spaja z veseljem tudi bojazen.

Tesno sem se stisnila v kot avtobusa. Mislila sem na Manko, na Evico, na Ferenc bačija in na Kranjčeve romane, v katerih so ljudje in zemlja tako preprosti in jasni, da jih razume otrok, in tako globoki, da se jim čudi modri starec. Da le ne bi padel nanje kak pokroviteljski, šolsko učenj pogovor.

Boso dekletce v predolgi, raztrgani obleki je preteklo cesto. Paglavец je nameril kamen proti kolesu avtobusa, a ni zadel. Motor se je začel ustavljati. Podoba v spominu dobiva jasne obrise. Bela, zidana hiša med nizkimi bajtami, trta ji zakriva vhod, iz hiše prihaja stara prekmurska žena, prav taka, kakršne smo srečavali prejšnje dni. Te žuljave roke imajo za nas nekaj posebnega: malo kasneje bodo poleg pisatelja in njegove žene narisale v naše notese okorni veliki K. Spomin na mater Miška Kranjca nam bo ostal za vedno.

V delovni sobi čakamo, da se Miško vrne z goric, kamor je odšel že pred soncem. Ob treh stenah, na katerih vise umetniške slike, ogledujemo police, polne knjig. Z radovedno spoštljivostjo se ustavljamo pred četrto steno, pred oknom: na mizici leži ob kupu potipkanega papirja zdelan pisalni stroj. Oplojeni „z žarko lepoto pokrajine in z brezizhodno revščino“ so se tu rodili Pesem ceste, Prostor na soncu, Kapitanovi.

Kar zaslišimo, da se je nekdo pripeljal s kolesom na dvorišče: Miško se je vrnil s čutaro vina. Čez nekaj mučnih trenutkov se vrata odpro in pred nami stoji Miško Kranjec, stiška nam roke in nas pozdravlja. Presenečeni smo. V preprosti sportni obleki se nam zdi kot nekoliko starejši tovariš, a vendar je na njem nekaj, kar nam brani, da bi postali preglasni, ko nas njegova žena živahno gosti z vinom in še toplim kruhom. Dobro uro se razgovarjamo. Včasih postane Miškov pogled za hip zamišljen in odsoten; takrat pomislim, ali smo morda vsiljivi in smo ga zmotili v njegovem vaškem življenju. A Miško se kmalu zopet smeje in kadi cigareto. Takega smo ga malo pozneje fotografirali. Zadovoljna sem, da sem bila v družbi s človekom, ki je drugačen od drugih ljudi.

Ko smo stopali v avtobus, sem se sramovala prejšnje bojazni.

„Smo vsi, dekleta?“

„Samo Miško manjka,“ je odgovoril glas, a nihče se ni zasmel. Srečno, Miško!

Mnogokrat se mi je od tedaj zahotelo vasovati pri človeku. Od tistega našega vasovanja je preklo že dosti večerov. Zadnjič mi je prišlo v roke Miškovo pisanje iz časa, ko je čakal, kdaj bo škrjanec zapel nad poljem. Težko je čakal v nesvobodi škrjančevega petja.

Na križišču

I. Vrhovec

Kaplan Matija Balažič s Hotize, sosed Miška Kranjca, je napisal povest „Na križopotji življenja“, izdalo jo je uredništvo Novin v Črensovcih jeseni 1939 na 136 straneh.

M. B-c je že nekoliko znan kot oster ideološki nasprotnik romanov Miška Kranjca. Nastopil je v osrednjem katoliškem dnevniku, ki je v politično aktualnem času pred kakim letom dni objavil dva njegova članka proti Kranjčevim delom. Vendar se ti napadi niso ponavljali, saj so nekoč katoliški recenzentje sami prepevali hvalo prekmurskemu sodelavcu Doma in sveta in Jugoslovanske knjigarne. Zanimivo bi bilo obnoviti te glasove iz let, ko so Miška Kranjca šteli še med katoliške pisatelje. M. B-c je tako vrgel v slovensko središče nekoliko utrinkov, ki sicer osvetljujejo prekmursko nebo.

V Prekmurju obstoje tri književne skupine. V prvo spadajo pisatelji, ki sodelujejo v središčnih revijah ali izdajajo svoja dela v ljubljanskih založbah. Po kulturno politični ideologiji je ta skupina izrazito slovenska, naslanja se na demokratične in progresivne tokove. Njena vez s slovenstvom je organska, saj so vsi sinovi povojne generacije. V umetnosti izpovedujejo nazore o novem, stvarnem realizmu. Opisujejo življenje kmeta in inteligence. Po kvaliteti je ta skupina najmočnejša, na njeni strani je skoro vse posvetno izobraženstvo. Mnogo simpatij si je pridobila v središču, a to skoro izključno zaradi Kranjčevih romanov.

Druga skupina se zbira okrog Kleklovih Novin, vodi jo duhovščina. Po kulturnem in političnem naziranju je ostro, včasih celo napadalno konservativna, v jezikovnem oziru je dostikrat ozkosrčna in zaklenjena sama vase. Uporablja večji del prekmursko narečje in ga približuje književnemu jeziku. Čaka jo lepa naloga. Postopoma naj bi uvedla med ljudstvo književni jezik. Če bo gledala proti temu smotru, ne bo več odganjala od ljudstva časopisja z drugega brega Mure. Slično nalogo so prevzele Bleiweisove Novice, ki so postopoma, a zavedno likvidirale bohoričico in uvedle sedanji slovenski črkopis. Tej skupini, ki je umetnostno neizrazita, pripadajo tudi nekateri mlajši izobraženci, večinoma duhovniki.

Tretja je evangeličanska skupina, ki izdaja Düşevni list, koledarje in nabožno slovstvo. Ta grupa je najbolj zakoreninjena v tradiciji, saj ji je še sedaj glavna knjiga Novi Zakon v prevodu Mikloša Kűzmiča iz 1771 v madžarski grafiki. Jezik tega kroga je arhaičen, ne

ujema se več s sedanjim dialektičnim stanjem in hoče vzbujati domnevo, da je prekmurski književni jezik. Ta skupina pričakuje pogumnega človeka iz novega rodu, ki bo imel dovolj širok razgled, da bo korajžno in brez ozirov na trdokorno okolico zajadral v centralno slovensko strujo. Pretrgati bo moral seveda mnogo spon, ki vežejo to skupino na preteklost, dodobra bo moral poznati razvoj slovenskega vprašanja. Ustvaril bo važno delo, ker bo združil evangeličanske Slovence z drugimi in doslej najbolj konservativno, nezaupljivo in samozadovoljno skupino vklenil v enotni slovenski krog. Prvi sledovi razvoja v tej smeri se že kažejo, saj je mladina, ki spada v to kulturno sfero, izključno slovensko orientirana. Glavna ovira je slej ko prej ekskluzivna raba narečja v knjigi in cerkvi. Neki znaki govore, da se tudi ta skupina približuje književnemu jeziku. Ali ne bi naši evangeličani razširili med ljudstvo slovenski prevod biblije v založbi Britanske svetopisemske družbe? Takemu stanju, ki je dandanašnji med nami, je mnogo krivo neprijazno, včasih odklonilno stališče drugovercev do evangeličanskega otoka. Približevanje in toleranca bosta dosti pripomogli k plodnemu sožitju vseh Prekmurcev.

Zelo konservativni so tudi Prekmurci v Ameriki. Tednik Amerikanski Szlovecov Glász, ki izhaja v Bethlehemu (Pennsylvanija) že 20. leto, uporablja še vedno stari črkopis. List ima namen razširjati ameriške ideje in načela svobode z ljubeznijo do vendskega plemena. (*Promulgating American ideas and principles to liberty loving Windish race.*)

Matjaš Balažic spada v krog Novin. Ponatis njegove povesti je izrazito konservativno dejanje v vseh ozirih: v umetnostnem, jezikovnem in političnem. Umetnostno spada pisec med epigone poetičnega realizma, ki skušajo biti praktično-utilitarni, v jeziku je slovensko-krajinško samozadovoljen, v politiki pa socialno konservativen. Povesti je uredništvo pridejalo še svoj namen, ki je trojen: „da pokažemo lübezen g. Balažica i ž njim vse naše krščansko vzgojene izobražene mladine do Slovenske Krajine i njenoga lüdstva; da zagovorimo poštenost našega naroda, šteroga blatijo po nedužnom vnogi spisi lastne dece; naj pokažemo bratom i sestram prek Müre lepoto, čistočo i bogastvo našega jezika.“ Prva dva namena sta naperjena naravnost proti delom Miška Kranjca in Ferda Godine.

Josip Vidmar govori o dveh najpomembnejših sodobnih pisateljih, o Prežihovem Vorancu in Mišku Kranjcu, tudi drugi so tega mnenja, v Prekmurju ta sodba ne sme veljati. Tu so razmere drugačne in te razmere ne puste, da bi Kranjec v svoji ožji domovini

bil splošno priznan. Zbrali so se na sejmu ljudje in ugotovili, da Kranjec ni umetnik in da v Prekmurju ne sme veljati za preroka. To zahtevajo politični oziri, to terja moralno zdravje tako imenovanega preprostega ljudstva. Argumenti pa so sledeči: Prekmursko ljudstvo in njegovo življenje ni tako, kakor ga riše Kranjec. Naše ženske so drugačne, moralno življenje je treba idealistično pobarvati, spolno življenje pa previdno prikrivati, nezakonskih otrok v vsej deželi ni toliko kakor v Kranjčevih delih. Razmere na vasi so sicer težke, sezonskih delavcev je mnogo, kočarjev in revnih kmetov tudi, agrarna reforma ni bila pravična, a rešitev, za katero se zavzema Kranjec, je nemogoča, fantastična, našemu narodu tuja. — Ali je Kranjec kdaj trdil, da je življenje prekmurskega človeka natančno tako, kakor ga on prikazuje? Ali res ne sme pisatelj izpovedati svoje sodbe in ali nima umetnik nobene svobode več? Saj vendar Kranjec ni statistik in naturalist, v čigar delu so zbrana sama suha dejstva brez poezije. Ljudje, ki so samozvano odločili, da Kranjčeva dela ne smejo prek Mure, so prastarih nazorov. Ti nazori kriče, da se vsak pisatelj ne sme baviti s politiko in dejansko posegati po dnevnikih vprašanjih. Ali hočejo gledati v umetniku človeka z gloriolo, ali naj res ostane umetnikova domena jutranja in večerna zarja, ali mora pesnik biti zares baudelairski trgovec z oblaki? Seveda, politika bi umetnika umazala in izlila v njegove čiste sanje golido gnojnice. Naj se spečajo s politiko fiškališi in drugi taki ljudje, ki „poznajo potrebe preprostega ljudstva“. Pisatelj mora ostati čist, odmaknjen od vsakdanjosti, ki je nečedna in banalna, zanima naj se za barvne odtenke in plava naj v sinjkastih zračnih višavah, vsaj pet pedij nad blatnim življenjskim kolnikom. Isto, kar dandanes doživlja prekmurski pisatelj, se je zgodilo Ivanu Cankarju, ko je 1907 nastopal kot socialistični kandidat. Neki tedanji list je izpregovoril: „Nekaj pa moramo pribiti kot brezobzirnost in uprav nečuveno predrznost . . . , da se par političnih agentov podstopi porabiti prvega slovenskega pisatelja kot reklamo za svojo kričaško politiko, da ga kažejo kot neki unikum po shodih, na katere spada ravno toliko kakor v kak cirkus, da ga kažejo kot vabo za obilno udeležbo. Ni to samo profanacija Cankarja kot pesnika, da se ga poslužujejo po ameriški v svrhu reklame, to je splošno žaljenje naše narodnosti.“ (Zbrani spisi XI, 385). Isto kar so sklenili varuhi ljudstva v Slovenski krajini, so oznanjali Cankarjevi kritiki z besedami: Tvoja dela niso za narod, naš narod je pošten, miren in pobožen, a ti mu govoriš o pravici hlapca Jerneja in o pohujšanju v dolini šentflorjanski. Ti samozvani sodniki se na vso moč trudijo, da Kranjčeve knjige ne bi

prišle med ljudstvo, zato ga obdajajo s pet klafter visoko ograjo, zato goje književnost v domačem narečju. Zavarovati ga hočejo pred pohujšanjem, ki ga je pred leti vzbujala Golijeva pesniška zbirka. In namen vsega tega? Odprite oči in videli ga boste: Ljudstvo ne sme misliti brez nas in proti nam, ljudstvo sploh ne sme mnogo misliti.

Morda so pa zaveli drugi vetrovi. V Novinah 10. marca beremo: „Naš domačin Miško Kranjec z Polane se po splošni sodbi večakov lepo uvršča med ostale slovenske pisatelje in veliko obeta v bodočnosti. Da veliko mladih, nerazvitih sil vsebuje naš narod, ki se razvijajo in zore“.

Vrnimo se sedaj k pisatelju Balažicu in njegovi povesti „Na križopotji življenja“.

Dolinski študent Dogarov Janček pride po maturi iz mesta domov. Najprej se zgledi v župnišču, kjer je njegov drugi dom. Župnik, ki s treznim razumom gleda v „razdrapano zdajšnjost“ in ve, da se Janček sedaj nahaja „na križopotji“, mu ponudi rženega kruha in narezanega mesa, ki ga pri Dogarovih nimajo vsak dan. Oče in mati našega študenta sta bila pošten in pobožen krščanski par. „Nikaj dobrega sta ne mela od življenja, same skrbi z decóv, ki so eden za drugim prihajali na svet, i delala sta, se mantrala, da ne bi trbelo niednomi stradati krúha.“ Pred Jančekom so bili trije, za njim štirje otroci, „štere vse trbé obleči pa nahraniti.“ V nedeljo vidi Janček pred cerkvijo Sobočanovo Liziko, „v rokaj je držala molitveno knigo z belimi čontenimi tablami . . . prste njoj je pa opletalo čislo.“ Lizika je „predžarica med pesmaricami.“ Janček igra v cerkvi harmonij, počasi se vživi v kmečko delo, pomaga očetu, spi na senu in nosi srečo v duši. Dekleta ga vabijo na češnje, a Janček, ki zna z ljudmi modro in pametno govoriti, se jim spretno izmika. Vas pričakuje, da se bo Janček odločil za duhovniški stan, kajti drugi stanovni ljudi „samo gúlijo.“ Jančekov odgovor je izredno trezen: „Dúhovnik biti dnesdén je jako žmetno, gda se vsakši rad obrégne na njega, vsakši misli, da more vrči kamen v njega i ga more zamazati.“ Zato Janček premišljuje; stari Senček se nasmehne: „Samo da nam ne bi zbegno“. Jančkova mati je „vsikdar bóši kraj v skledi obrnoła proti njemi, gda so sedeli pri stoli i jeli“, vedno je upala, da jim bo potem „nekelko bóše šlo.“ Janček zbere cerkveni pevski zbor, v katerem poje Lizika, ki ima vesele oči, mehke pa lep glas in zagorel obraz. Do nje ga ne vleče „nisiki nagon“, „ne samo njeni smeh, šteri ga je šteo nasititi, ne samo prijetni razgovori, gde se je napajao z njenim glasom. Ne,

to je bila tista močna sila, štera je ne dopustila, da bi se je dotekno z zamazanimi rokami i pogledno z nečistimi očmi.“ Zato Janček zvečer zaspi z blaženim nasmehom na ustih, podnevi pomaga pri košnji, obrača seno in sanjari o Liziki, s katero sedi pred nevihto v jelševi senci in ji govori o mestu. Lizika mu obljubi rožo iz svojega vrta. Na Petrovo posluša Janček pridigo sosednega plivanoša, ki je „rdeči v obraz pa zdravih i naphanih lic, štere so njemi šče bole žarele od vročine.“ Župnik govori, da današnji ljudje „vse svoje sile naravnavaajo na to, da spodkopajo (Cerkev), a nega je sile na svētu, štera bi jo razrúšila.“ Na proščenju pije Janček medico z Liziko, ki je srečna, da sedi poleg njega, da ga posluša in gleda s črnimi, pametnimi očmi, ki vedro gledajo v svet. Danes govorita nekoliko več in odkritejše. Janček gre v mraku lepo, kakor se spodobi, domov ter blaženo zasanja. Lizika pa ostane na plesu. Študenta grize ljubosumje, noče za vezača k Sobočanovim, postaja tih in zamišljen. Lizika ga ne razume in ga vabi, ker imajo dobre hruške, fant se upira, a dekle mu natlači polne žepe hrušk. Nato gredo Janček s prijateljem, Lizika s prijateljico v Mirišče „kukarco peč.“ Ko gre Janček v sosedno vas, hudobni ženski jezik raznese govoričo, da Lizika zapeljuje študenta. Zanimivo je to babišče: „Bila je mršava, s šilastim nosom i jezik se njoj je vrto vsikdar kak mlinsko koló. Gdekoli se je stavila, je sejala za sebov razpore pa svaje. Trosila je novice po vesi i si sama dosta zmišlavala.“ Ko se Janček zvečer vrača domov, misli na težka osebna vprašanja, a Lizike se ne spomni. Zgodba doseže vrh. Matí je neprijazna, kajti upala je, da jim bo „bar nekelko bôše šlo,“ ko bo Janček duhovnik. V svojem najglobljem upanju je razočarana. Očeta boli, da se mu bodo ljudje smejali, češ, „zakaj pa rivle sirmak sina v šolo, gda si šče poštenoga obleča nemre kúpiti.“ Janček trdi staršem, da je vse izmišljeno in da nikdar ni omahoval v izbiri poklica. Tudi Liziko zadenejo govoriče kot strela z jasnega. (Bralec se čudi.) Oče zagrmi nad hčerjo: „Na kolenj tú pred menov mi povej, ka je na tom istine! Da bi si jaz nakopavao prokletstvo lúdi pa Boga nad svojo hižo?“ Lizika poklekne pred očetom in joka, oče ji zagrozi: „To ti povem, šče ednok naj zvedim kaj takšega, bo korbač opravo svoje delo.“ Blaženi mir odplava iz dveh hiš, Jančekova mati reče Liziki: „Žešem pa, da te ne vidim več z Jančekom, inace te prekuném na dno peklá.“ Lizika se odloči, da bo odšla v Francijo, Janček pa gre za teden dni k prijatelju, v goricah se poslednjič srečata in poslavljata. „Janček si je seo na klop kre stola prek od Lizike.“ Dekle govori kot modrijan: „Jaz dobro znam, da se tí s svojim visikim razumom ne smeš darú-

vati za mené.“ Janček ji pridiga in opravičuje svoje ravnanje, ker ljudje napačno mislijo, „da se vsakši smejoči pogled zamaže z nečistov mislijov.“ Tega med njima ni bilo, a vendar je bodoči bogoslovec mnenja, „da so krotke žele najine mladosti bili znabiti samo zapelivi posvétéki, šteri bi tebé pa mené znali zapelati v pogübo.“ Vse bo ostalo v spominu „kak sveteo sunčni trak v kmičnih vöraj našega življenja.“ Tiho sedita nato, Janček drži Lizikino roko v svoji roki, Lizika je mnenja, da je vse „boža vola“. Zvečer pa sta „stalá eden poleg drúgoga. Večerni veter se je igrao z njenimi vlasámi, šteri so njoj silili iz robca. Lizika se je v tom mehkom občütji nezavedno naslonila na njegovo ramo. Njeni mehki vlasóvje so njemi božali obraz.“ Vsa ta idila seveda ne ostane skrita. Ljudje obdolže Liziko, da bodočega duhovnika ne pusti v miru. Lizika odide in se poslovi od vseh, Janček gre v semenišče, ljudje pa končno spoznajo, da je Liziko očrnila le ženska hudobnost. Na koncu knjige je Lizikino písmo bogoslovcu Jančku: „Vse, ka je kalilo najno srečo, je že dalje i sam na vse pozabila. Samo, ka je lepoga, nemrem pozabiti i kak svetla zvezda mi svetijo tisti trenutki v žalostnih vöraj. . . Boža roka naj Te vodi po Tvojoj novoj poti.“

Socialni nazori, ki jih izpoveduje župnik, niso novi, a so značilni. Vzrok kmetske revščine je „v tom, ar se deli vérstvo pa zemla na telko delov, kelko je dece. Tak nazadnje pride meja k meji, tak da edna njiva nikaj ne vekša kak eden dugi ogon.“ Kriva je tega madžarska oblast, ki je delala zakone. „Tista oblast bí rada vidila na toj zemli same kodiše, šteri njoj nebi bili nevarni.“ Odtod izhaja izseljevanje in sezonsko delo, upor je seveda nemogoč. Rešitev obsega stavek: Zemlja „ščé meti za sebé celoga človeka, šteri jo bo z lübeznostjov, z dúšov pa srcom obdelavao. Te bo túdi ona vračala to skrb pa lübezen. Te delo ne bo več v breme, liki v radost.“

O svojih tovariših meni Janček: „Radi so se navdúšavali za nekše nove misli, s šterimi so pravili, da ščejo pomoči pa rešiti lüstvo nekšega „sirmaštva“, toda dalj so od ljudstva, kakor tisti, ki je zavrzel dom, kajti pravega ljudskega življenja ne poznajo. Drugič razmišlja naš junak, da je „svet z brezverskim mišljenjom strahotno naraseo i ves divji srd po vsem sveti je nabrani ravno proti“ duhovnikom.

Svojsko je poglavje, v katerem gredo pridni Janezki v Mirišče koruzo peč. Medtem se hudobni Mihci stepo pri vinu. Dokler sta Janček in kmečki fant sama v Mirišču, ne vesta, o čem bi govorila. Čudno je to, saj je študent tako zrel in razsoden, vendar molči in ne docira. „Zmes si je Janček slúčkavao nekšo pesem, Lipič pa je s tihim

glasom spevao.“ Ko prideta dekleti, zapojó. Ko spekó koruzo, postane pisatelj vzgojni utilitarist iz „Nove pisarije“: „Lipič je šče razgreno ogen, v prgišči prineso vodó i ga pogaso.“

Dobre strani povesti so jasnost v načrtu, preprosta zgodba, tehnična ekonomičnost in kompozicijska spretnost, ki tu pa tam celo dramatično učinkuje. Besedni obrati, šale in draženje so spretno posneti po ljudski modrosti, a tudi naši kmečki realisti so jim kumovali.

Glavne napake dela so izredna naivnost v pripovedovanju; šablonsko opisovanje narave, ljudi, proščenja, goric; tendenca je neumetniško vnesena; psihologija je primitivna. Piscu je nejasno kipenje in hrepenenje mladostnikov. Zato se je zgodilo, da Janček zataji svoje nagnjenje, češ, ljudje so si vse izmislili. Pisatelj nam skuša dopovedati, da je med njima bilo nekaj. A tega ne zna in ne more prepričljivo prikazati. Delo kazi tudi krivična razdelitev svetlobe in temé, zato je Janček pridni Janezek dolinske vasi. Povest ne spada med umetniška dela. Vendar ima Balazic nekaj nadarjenosti za pripovedovanje in tehniko. Vsega tega se je tako naučil, da je že skoraj rutina.

Delo je napisano v dolinskem govoru, ki pa ni vedno dosleden in se bliža književnemu jeziku.

Pomladne eligije

Pajlin

I

Imel sem v kletko grlico zaprto,
ki mi bila je družica večerov,
ko polno je biló srce nemirov,
življenje z negotovostjo zastrto.

Kot pomladanski topel dih zefirov
prinaša skozi okence odprto
vonj razcvetelih rož — srce je strto
objemal glas nje pesmi svežih virov.

Vendar prostosti si je zaželelela.
Svobode vajena bilá so krila,
zato utihnila je pesem mila.

Odprl sem kletko in je odletela.
Zdaj sam zaklenjen v sobo sem samotno,
po kletki prazni zre oko le motno.

II

Zasanjal sem o hišici preprosti:
v njej bi bil s tabo kakor grlic dvoje,
vsa srečna vsaka zase poje,
ne hrepeni nobena po prostosti.

Nemoteno v sreči in radosti,
prav mirno teklo bi življenje moje,
ne vedel za srcà bi težke boje,
za nočnih, strašnih ur trpke bridkosti.

A kmalu si najlepše moje sanje
razdrla mi o hišici preprosti.
Zdaj v pomladi zopet mislim nanje,
ko slišim drobnih grlic srečni gru,
ki se razliva po zeleni hosti,
ko blodim skoz življenje brez miru.

III

Zdaj nisva kakor dvoje grlic drobnih,
kot srečna sva zasanjala nekoč.
Drug drugemu teh sanj sva plamen ugašajoč,
ki src ne ogreje v dneh turobnih.

Že več ne veva, kdaj je vse splahnelo,
kar lepega biló je, v prazen nič.
Na vse zdaj le spomin se vrača kot mrlíč
hladáń, v srcé prezgodaj osamelo.

Ne bom dolžil te, ti si kriva,
da sanje sem zagrebel v dno srca.
Saj ne kot grlici, le kot človeka dva
si bova, dókler v smrt ne dogoriva.

Metuljček

Marika Kardoš

Vse misli moje šle so za teboj
v tišino mraka.
Srce drhti nemirno, čaka, čaka
na toplih mi oči predragi soj.

Vse dolge dni, noči samotne, tihe
jagnjedi v větru šepetajo,
njih drobni listi trepetajo,
ko slišijo prs mojih bolne vzdihne.

„Zakaj si šel, zakaj?“
vprašuje v meni hrepenenje;
in vem predobro, da življenje
te ne privede nikdar več nazaj.

Le drobnih listov šepetanje
spomine nate mi budi;
in čas, ta blagodejni čas beži. —
Spomin bo nate kmalu kakor sanje . .

Človek in tehnika

F. N.

Naši predniki so se mučili mnogo tisočletij, preden so spoznali naravo in v njej dremajoče sile. Prvi korak v tehniki je bil storjen morda že takrat, ko je naš praded pobral podolgovati kamen, ki mu je služil za nož; drugi kamen mu je bil kladivo, torej orožje in orodje. Počasi je odkril človek v sebi oblikovalni dar. Zbirke v muzejih pričajo o postopno se razvijajočem čutu za lepoto in o tehniškem izpopolnjevanju. Čim mlajšega izvora so predmeti, tem popolnejši so po obliki.

V mlajši kameni dobi je nekdo prvič ošilil kamen, ga s šibjem pritrdil na grobo obdelano leseno kladlo in nastal je plug. Boren izum, vendar velikanskega pomena za vse večne čase. Plug je ustalil človeka, priklenil ga je na grudo, na ognjišče, na hišo in družino. Dvignil ga je v kulturno in družabno bitje, za razliko od živali.

Odslej ve zgodovina mnogo zanimivega o prvih domovih, t. zv. mostiščarjih, o znamenitih grobiščih, menhirih, pa tudi o rabi kovine.

Sledile so dobe suženjstva in despotizma. Kolosalni so spomeniki teh dob. Posebno občudujemo stavbarstvo onih časov. Egipčanske piramide so grobovi faraonov, despotov. Neomajno kljubujejo že nad tisoč let v dolini Nila. Pet tisoč let pripovedujejo o trpljenju tistih, ki so jih zgradili. Piramid je bilo okrog sto. Občudujemo jih, a ne moremo se ubraniti misli, da je bil zaradi trpljenja tisočev njih nastanek nekulturen in nečloveški. Cheopsova piramida je kvadratičnega tlorisa, stranice merijo po 233 m, visoka je 146 m in vsebuje 2,500.000 m³ kamenitih kvadrov. Pri gradnji je bilo zaposlenih 100.000 sužnjev. Gradili so neprenehoma dvajset let. Danes bi isto delo opravilo s stroji 3000 ljudi v dveh letih. Ogromne granitne bloke so spuščali po položnih rampah. Pri položitvi enega takega kamenitega bloka se je sukala cela čreda sužnjev nekaj mesecev. Danes bi zadostovalo le nekaj ljudi, ki bi isto delo opravili z modernimi žerjavi v nekaj minutah.

Svetišče v Karnaku je imelo 134 stebrov. Stebri srednje ladje so bili 21 m, ostali pa 13 m visoki. Vhod v skalo vsekanega svetišča Ramsesa II. v Abu Simbl čuvajo iz žive skale izklesani kolosi — čuvarji. Samo uho teč čuvarjev je 1 m visoko. Stanovanja navadnih smrtnikov pa so bila spletena iz šibja in trstike ter ometana z nilskim blatom.

V Atenah je bilo v tistih časih šest sužnjev na enega svobodnjaka. Usoda teh sužnjev je bila vse življenje služiti in dvoriti temu izvoljencu. Grki so zgradili na Akropoli trajne arhitektonske vrednote neprekosljive lepote, ki so še danes vzor. Pri njih se pojavljajo prvič naprave, ki so služile vzgoji duha in telesa. Zgradili so gledališča, odeone, biblioteke, muzeje, pinakoteke, gliptoteke, gimnazije in hipodrome. Mesta so bila vzorno kanalizirana. Stanovanjski prostori so se nizali okrog kvadratičnega dvorišča, atrija.

Rimljani so imeli že gradbene zakone in predpise. Njihove naprave so bile tehniško na zelo visoki stopnji. Grandiozni so bili rimski vodovodi, mostovi, vojaške ceste in pristanišča. Imeli so krasno urejena kopališča, ogrevana s centralno kurjavo, katerih toplovodi so bili vgrajeni v tla in stene.

Tisočletja je bila telesna moč človeka skoraj edina pogonska sila. Prišteti mu je še vprežno živino in početne, primitivne naprave na vodo in veter. Še pred dobrimi sto leti so lovili črnce po afriških pragozdovih in jih prodajali na desetisoče v Ameriko za sužnje, namesto strojev.

V tehniki delimo razvoj od pamtiveka na pradobo, na dobo konja in na dobo stroja.

V pradobi je prišlo na dan 2000, v dobi konja 4000 in danes v dobi stroja pride 160.000 kalorij na človeka. Porastek je torej 80 kraten. Prgišče premoga tehta približno 350 g in vsebuje 350×4000 gramkalorij, t. j. toliko kot je zmožen oddati na dan zdrav in močan človek.

Od dobe konja pa do danes se je zvišala produkcija tako močno, da se našim prednikom pred sto leti še sanjalo ni. Preračunano na dušo in na dan znaša razlika za surovo železo od 2·7 do 6·7 ton (2·5 kratno), za opeko od 450 na 40.000 komadov (90 kratno), za čevlje od $\frac{1}{5}$ na 17 komadov (85 kratno), za moko od 1·5 na 30.000 veder (20.000 kratno).

Pred nedavnim so svetili naši predniki še s smolnicami, lojevskami in svečami, ki so jih dražili vsakih 10 minut, ker bi sicer ugasnile. Danes dajejo svetlobo električne žarnice. Človek izrablja sončno svetlobo, nakopičeno v premogu, in električno energijo. Naravni pojavi in nepremagljive sile v njih so bile strah in groza našim prednikom, saj so jih iz strahu častili kot božanstva. Za današnjega človeka so postale nujne, zaupne in poslušne spremljevalke življenja. Končno je le odkril človek njih bistvo, jim vzel z matematiko vse tajne ter jih postavil v službo človečanstvu. Veter napenja jadra in vrti kolesa. Voda kopiči v turbinah bajno moč. Znane so ogromne sile, ki se skrivajo v plinih in parah. Ogenj, ki je prinesel človeku že toliko gorja, daje utesnjen v kurišča parnega stroja in eksplozivišča motorjev pravljicihne sile.

Jasno je, da vse te pridobitve, odkritja in spoznanja niso padala z neba kot nekoč božja mana. Bilo je potrebno nešteto življenj, žrtev in tuhtanj, svežih moči in borbenih ljudi, ki so kljub neštetim neuspehom začeli zopet in zopet od kraja, prisluškovali naravi in znova oblikovali materijo, včasih vse življenje zastoj. To in ono se nam sedaj zdi otroško preprosto. Še ne sanja se nam, koliko truda je bilo vloženega, preden je prišel človek do teh enostavnih izsledkov.

Redko katere tehnične iznajdbe lahko pripišemo poedincem. Vsaki iznajdbi, vsakemu napredku je ravnalo pot nešteto ljudi mnoga stoletja. Tudi „srečen iznajditelj“ redko dela čisto sam. Končno pa nobena iznajdba ni popolna, izpopolnjujejo jo iz dneva v dan. Včasih minejo stoletja in tisočletja, preden se razvije ideja v iznajdbo.

V nekih zelo starih bukvah je zapisano, da je sestavljal Grk Heron že 120 let pred našim štetjem čudovite igračke. Opremljal jih je z majhnimi aprati, ki so vršili mehanična dela. Za pogonsko silo je

uporabljal ogenj, zrak in vodo. Ker pa je bil brihten, je prvi sestavil brizgalko. S silo, ki jo je dobil iz „elementa“, ognja, zraka in vode, je mehanično odpiral in zapiral vrata grških svetišč. — In vendar ni iznašel parnega stroja! Denis Papin (1647—1710) je bil že mnogo bližje parnemu stroju, a ni mogel najti odgovarjajočega valja. Končno je le sestavil parno črpalko za vodomet, ki je dobro funkcionirala. Komaj pa jo je spravil v pogon, so popokale cevi vodovoda in ni bilo več človeka, ki bi mu še verjel in ga v nadaljnjih poizkusih gmotno podprl. Papinovo delo so nadaljevali še mnogi brez uspeha. Šele 1792 se je posrečilo Jamesu Wattu zgraditi prvi uporabni parni stroj. Ideja je postala stvarnost. Če pa primerjamo prvega nebogljjenčka z današnjimi parnimi stroji, dojamemo, koliko truda in borbe so uporabili tehnično misleči ljudje od roda do roda. Vedno nove, boljše zamisli, nove idejne skice in nove izvedbe. Wattu je sledil Stephenson s svojo parno lokomotivo, temu Krupp, Bessemer, Thomas, Liebig, Siemens, Otto, Langen, Diesel, Daimler, Benz, Edison, Zeppelin, Tesla. Če sedeš v vlak in ko te potegne do zadnje zakovice smiselno zgrajeni in izpopolnjeni parni stroj s 100 km brzino v široki svet, žrtvuješ vsaj trenutek spomina pionirjev tehnike, ki so ti to doživetje omogočili!

Tehnik je ustvarjajoči duh, borec. Od ideje do načrta, oziroma do končne izvedbe, je dolga pot. Že ideja sama mu pride redkokdaj sama od sebe. Največkrat jo najde po utrudljivem iskanju. Vedno znova je treba računati, primerjati in izločati važno od nevažnega, dokler je ne reši debele megle zmot, ki obdaja vsako spoznanje. Nobena iznajdba ne zagleda sonca, dokler si o njej v duhu ne moremo ustvariti jasne slike. Pa to še ni dovolj! Videti moramo v duhu ves potek izvedbe, orodje in stroje, s katerim izvedemo zamisel. Naloga tehnika je iskati, iznajti, izpopolnjevati in vedno na novo oblikovati.

Detajlni načrti, ki so namenjeni polirjem, nadzornikom in delavcem, niso mrtve črte in ne mrtve številke, temveč živi jezik, s katerim sporoča ustvarjajoči duh svoje zamisli, svoje želje onim, ki jih izvršujejo. Jasno je, da morata poznati ta jezik tako konstruktor kakor delavec. Po teh načrtih se izdelujejo opaži, modeli, šablone in kalupi, v katerih se oblikuje žareča, tekoča kovina ali beton. Odlitke je treba po strjenju še obdelati. Najmanjša napaka v računih, načrtih, modelih ali v obdelavi postane lahko usodna, ne samo za predmet, temveč tudi za življenje ljudi.

Danes se lažje izognemo nesreči ali neuspehu kot nekoč. Poznamo lastnosti materiala, njegov sestav, njegovo nosilnost. Z veliko verjetnostjo lahko pričakujemo, da bodo posamezni konstruktivni deli v

celoti delovali, kakor smo zamislili, zasnovali in preračunali. In vendar se oddahne projektant mostu šele tedaj, ko je most srečno prestal poskusne obremenitve. Arhitekt je šele tedaj poplačan za trud, ko se izkaže, da zgradba resnično odgovarja namenu in je tudi v oblikah tako lepa, da se pri pogledu nanjo sprostiš skrbi, da obstaneš pred njo in ti ostane še dolgo v spominu kot lepo doživetje.

So ljudje, ki še danes niso dojeli smisla tehnike. Njim enaki so osumili nekoč Leonarda da Vincija, da je v zvezi s čarovnicami in hudiči. Dnevno čujemo dolžitve, „stroj je kriv kaosa in naše bede“, „prokletstvo stroja“, „stroj je blagoslov hudiča“ itd. Še so črnogledi, ki vidijo v napredovanju tehnike propast kulture, če ne še kaj hujšega. — To so ljudje, katerim narava ni privoščila oblikovanega daru, ki jim ni dala vere, volje in moči do borbe za lepšo bodočnost. To so reveži, ki nikoli niso občutili, kako velik je blagoslov takega dela in takega življenja.

Prastare so želje in sanje človeka obvladati čas in prostor. Pravljica o čudovitih škornjih, ki premerijo z enim skokom sedem milj in bajka o letečem Ikaru nam pričata o tem. Tehnika nam je uresničila te sanje. Kolo, motocikel, avto, vlak, parnik in aeroplan nas peljejo preko držav, preko kontinentov. Da obkrožimo zemljo, ne rabimo niti štiri dni. Z daljnogledi in elektroskopi vidimo v najbolj oddaljene kraje, pa tudi v najtemnejšo globino materije. Telefon in radio sta tisočkrat skrajšala razdalje. Človek ne razbija, ne vrta in ne nosi z rokami kamenja v „piramide“, to delo opravijo stroji, dvigala in žerjavi. Rahel pritisk na vzvod zadošča, da se premakne ali obstane največja lokomotiva, autobus, sto in sto pletilnih strojev ali stružnic.

Povsod poveljuje človek in stroj poslušša. Sužnjev ni več. Naša sveta dolžnost je, da zamenjamo sužnje s strojem, ki mora biti poslušen služabnik človeštva.

Tatjanini soneti

Erna Muser

I

Tatjana moja mala in velika
zvedavo silni svet si ogleduje,
najgloblje tajne z noskom preveruje,
vsemirje, bog in človek, vse jo mika.

Ob druge se otroke kdaj spotika,
visokonoso, resno preišlje,
kako da kdo v Miklavža še veruje,
saj le slepilo je njegova dika.

No, pač tako, kot marsikdo med nami
prisega na poslikane malike,
pa naj sijaj ga, lahkovernost mami.

Naj strah mu čara ničeve odlike,
koristoljubje krivo vero dramí,
v izidu klavnem je ni — razlike.

II

Zelo učena moja mala Tanja
čez zimo do pomladi je postala
vse v šir in dalj že svet je preiskala,
nič več ne ve, kako bede se sanja.

Nad marsičim svoj sitni nosok viha.
Morje nebo poljublja, si zloguje.
Saj se le zdi tako, se posmehuje.
Kako učil se je ta mojster stiha?

O, strah me je te grozne učenosti,
še mnogokje po svetu razsejane.
Kot na dlaneh so težke ji skrivnosti,
izgreba izza zlatih lusk nakane
pogoltnih paš, a konec je modrosti,
če reči vrabcu brat, ti misel vstane.

III

Hiti od zvezde k zvezdi mala Tanja,
s planeta na planet se mi sprehaja,
vsa radoznala po vsemirju raja,
neznane, znane vednosti doganja.

O lastni osvojitvi Marsa sanja
— tam iz vode oblak se v zrak napaja,
morda življenje iz mrtvine vstaja —
in že vnaprej Slovencem ga poklanja.

In mi vnaprej daru se veselimo,
le daleč Mars je, blizu naša beda,
zato, Tanjuša, se ne preselimo.

Naj tu razreši se ta čudna zmeda
in tu svoj košček zemlje si vrnimo,
pa bistra glava bo in polna sklada.

Gorički otrok

K. Z.

Govorim le o goričkem otroku, ker tega поблиže poznam. Navedena dejstva se ne nanašajo na ravenskega ali dolinskega otroka, vendar pa bo našel poznavalec podobne, morda celo iste razmere tudi tam.

Gorički otrok raste do sedmega leta v območju družine in družin v bližnjih hišah. Največkrat ne pozna niti vse vasi. Pot v cerkev mu je velik dogodek. Čeravno starši, zlasti evangeličanski, zelo ljubijo svojo deco, je vendar ta deležna v predšolski dobi pomanjkljive in raskave vzgoje. Ko dete še leži v zibelki ali v koritu, ga zavija mati v stare janke, ko shodi, dobi dopetno srajco, katero operejo včasih zvečer, da jo zjutraj spet lahko obleče. Pozimi, v toplo zakurjeni sobi nosi dete isto srajco, samo bolj zakrpana in zamazana je. V tretjem letu dobi čevlje, ki jih pa navadno ne nosi, ker so predragi. Vsak otrok ima kapo zaradi vere, da mu sicer uide pamet skozi mehko lobanjo.

Z vražami je povezano otrokovo življenje že od prvega trenutka dalje. Mati skriva otroka vse prve mesece pred vsakim, posebno še pred tujim človekom, iz strahu, da ga kdo ne zvrči (zvōrče) s pogledom. Če vidiš dete v materinem naročju, ne smeš reči, da je lepo, ampak ga moraš prijeti za nos, mu pluvati v obraz in govoriti, da je grdo. Dandanes že izumira vera v vraže.

S tretjim letom začne hoditi otrok k sosedu ali pa prihajajo drugi k njemu, da se igrajo. Najrajši se premetavajo in kobacajo po travi ali po podu, katerega v mnogih hišah nadomešča stolčena ilovica. Pozneje, ko dete že dobro hodi, ga jemljejo starši s sabo na polje, da pazi mlajše, kaj malega pomaga ali pa se igra na vratniku.

Pojem družine je pri otroku zelo širok. Po njegovem so člani družine tudi posli in zato je z njimi domač in zaupljiv. Zgodí se, da mu je babica ali kaka teta bližja kot mati, ker je pač ne vidi. Matere navadno doma rodijo babicam in potem gredo spet v tujino. Tako začne dobivati otrok zelo zgodaj pojem o daljnem svetu, ko morda ne pozna niti vasi onkraj brega. Otrok ve za tujino in si jo predstavlja kot bogato deželo, saj prinašajo od tam starši denar in igrače.

Tudi o delu je otrok že zgodaj poučen. Iz razgovorov v družini spozna važnost dela za življenje. Svoje sorodnike vidi, kako se trudijo; delo mu postane tesno zvezano z življenjem sploh. Ker je stalno v stiku s težkim kmetiskim delom na ilovnati zemlji, ne smatra dela v tovarni ali v uradu za delo. V tem je osnutek priznane pridnosti odraslega Prekmurca.

Življenje v družini vzgoji v otroku že zelo zgodaj tudi smisel za pridobivanje; saj se vedno govori samo o tem. Ker vidi otrok že v mladosti, da si pomagajo drugi s sezonskim delom, gre sam z veseljem v službo, ker misli, da ga tam čaka sreča. Tako se začne vsako pomlad znova poznano otroško romanje iz vasi v vas in večkrat se stori človeku milo, ko vidi otroka, ki stopa resno za očetom po razmehčani cesti v nov dom.

O delovnih taborih

Bravničar Dušan

Delovni tabori so del naloge, ki si jo je postavila današnja progresivna slovenska intelektualna mladina, da premosti izoliranost, ki jo loči od ljudstva.

Kljub klavnim podobam današnjega akademika, ki jih še vedno pogosto srečujemo, se vendar že velik del akademske mladine zaveda, da je rojen med ljudstvom in zato povezan z njegovo usodo. Danes se mora izobraženec že odločiti brez oklevanja: za ljudstvo ali proti njemu.

Pred leti je bilo še malo akademske mladine, ki je živela z ljudstvom, z njim trpela in se iskreno borila za njegove upravičene zahteve. Večina jih je samo čustvovala z njim iz potrebe, da pokažejo pasivno socialnost, ki je postala moderna. Šele razvoj svetovnih dogodkov zadnjih let je zdramil mladino, da se je zavedla položaja, ki pripravlja svetu desetletje oboroževanja in imperializma. Ta razvoj je vplival na mladino, da se je postavila proti imperializmu s fronto miru svobodnih narodov in s prizadevanjem za resnično ljudsko demokracijo (kongres v New Yorku). Pri nas doma je odjeknilo to gibanje v borbi za demokratičen sporazum med narodi Jugoslavije in v čim tesnejši povezanosti z ljudstvom, kateremu je treba vere vase in ne hlapčevske ponižnosti pred mizo, kjer se z njegovim delom gosti njemu tuj človek. Dopovedati je treba ljudstvu, da je le v njegovi organski skupnosti rešitev vseh zahtev, konec bede in brezciljnega tavanja po svetu za kruhom. Mladina se ni zadovoljila samo s temi spoznanji in ni ostala pri ponižnem upanju, da bo vse uredila bodočnost, da bo nekoč slovensko čutil in se za to boril tudi kmet

in delavec, ampak je morala nujno slediti svojemu programu in iti med kmete — na delovne tabore.

Lani je bilo deset delovnih taborov akademske mladine. Nekateri tabori so uspeli, tako tabor visokošolk pri Sv. Duhu v Halozah, tabor mariborskih akademikov v Lešah in tabor v Adrijancih v Prekmurju. Drugi niso prinesli posebnih uspehov, tretji pa sploh niso uspeli (tabor v Kamovcih v Prekmurju). Napačno bi bilo soditi uspeh tabora samo po številu predavanj, podarjenih knjig, pomoči pri delu in najprimitivnejše zdravniške pomoči taborskih „doktorjev“. Lahko pa rečemo, da je tabor uspel, če so kmetje spoznali, da so to njihovi fantje, njihova dekleta, ki čutijo z njimi, imajo z njimi skupne zahteve, da niso škrici, ki prihajajo le počivat na deželo. Slabo so naleteli tisti, ki niso znali s kmetom po kmečko govoriti, ki niso razumeli kmeta in njegovih problemov in so stresali samo svojo šolsko učenost, da se je kmetu zdelo smešno poslušati jih. Kmetje potrebujejo mladih inteligentov, vendar ne takih, ki si domišljajo, da bodo kmečki voditelji, kajti to jim ne bo uspelo, ker je kmet dobil že preveč bridkih izkušenj pri svojih gosposkih voditeljih.

Gospodarsko življenje Prekmurja

Fran Trdko

Pospešen ekonomski razvoj po vseh naših naseljih je zadnja leta začel strnjevat ljudi vseh slojev in jim začrtal pot skupnosti. Ko je skupina intelektualcev, študirajoča mladina, spoznala zgrešenost svojih predhodnikov, se je prepričala, da je njeno delo za napredek edino takrat uspešno, ako je center dela med ljudstvom samim in če se upostavi trdna in zdrava vez med mestom in vasjo. Gre predvsem za to, da se na temelju znanstvene zamisli uredi razruvano stanje našega podeželja, da se iz posameznih proučevanj in gospodarsko-socialne strukture poedinih krajev ustvari podlaga, iz katere naj bi se rodile reforme, ki bodo v bodočnosti temeljito popravile osnove in pogoje življenja našega delavca, kmeta in bajtarja.

Povojne borbe v kulturnem in političnem življenju, so bile le pohlep po dobičkonosnih funkcijah ali pa borba za ta ali oni svetovni nazor. Danes je jasno, da so prav te nesmiselne borbe krive, da naš narod — posebno mi Prekmurci — v teh 20 letih svobodnega živ-

ljenja ni bil deležen niti najmanjših socialnih dobrin. Ta armada borcev ni vedela, da s svojo borbo slabi narodno zavest, še manj pa je vedela, da s svojim početjem izdaja in upropašča svoj narod, ki je tisoč let s težkimi žrtvami iskal prostor na soncu. — Šele sedaj, po 20 letih izkušnje v narodni državi, se je začelo novo delo.

V tem smislu se je delo že začelo. Jeseni lanskega leta se je v Adrijancih, lepi gorički vasi, ne daleč od madžarske meje utaborila skupina slovenske študirajoče mladine. Štirinajst dni je izvrševala za nas kaj neobičajno delo: izpraševala je ljudstvo, kako živi, kakšne so splošne razmere, kateri so gospodarski zakoni, ki uravnavajo prekmurškemu kmetu življenje. S tem se je naš kmet čutil silno počaščenega, kajti po tisoč letih je končno spoznal, da se svet zanima zanj. Kot tak je bil adrijanski delovni tabor pionirsko delo in želeti bi bilo, da ne bi bil poslednji.

Kakšna je prekmurska zemlja, ki se s svojim pestrim obeležjem tako izrazito loči od ostalih slovenskih pokrajin? Kakšni so njeni notranji zakoni, od katerih je odvisno življenje našega kmeta in delavca? In končno, kateri so vzroki, da roma vsako leto tisoče naših sinov v svet? Na ta vprašanja bom skušal na kratko odgovoriti.

Gospodarske osnove so se po pretoku 20 let močno izpremenile. Nova doba, prežeta z demokratičnimi načeli, je največ pripomogla k preobrazbi gospodarskega življenja v Prekmurju. Življenje v teh 20 letih je napravilo velik korak naprej glede na ustroj nekdanjih slovenskih kmečkih gospodarstev. Najvažnejša faktorja v tem razdobju sta vsekakor agrarna reforma in hoja na sezonsko delo.

Z izvedbo agrarne reforme je prešlo okoli 35.000 oralov zemlje v kmečke roke. Število bivših bajtarskih posestev je s tem prešlo v sloj srednjih kmetov, na njihovo mesto pa so prišle na novo ustanovljene kmetije, ki so zadale Prekmurju oznako bajtarske pokrajine.

Napačna bi bila trditev, da se je z izvedbo agrarne reforme zmanjšalo število bajtarskih edinic, kajti na novo ustanovljene kmetije so vsaj za 20°/₀ presegale bivša posestva, ki so z dodatkom zemlje dosegla približni minimum 5 ha.

Da je temu tako, priča naslednja tabela o posestnem stanju pred in po likvidaciji agrarne reforme:

Skupina	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	Skupaj
Obseg posestva	1—2	3—5	5—7—8	7—10	10—15	15—20	20—30	30—50	50—75	nad 100	
Leto 1930	19358	6800	3011	1813	915	278	108	24	5	10	31422
Leto 1940	25795	7805	3308	1760	850	251	88	15	4	9	39885
Razlika :	+6437	+1005	+297	-53	-65	-27	-20	-9	-1	-1	+8463

V I. in II. skupini so bajtarska posestva. Ako primerjamo stanje po agrarni reformi s stanjem pred njo, vidimo, da se je število posestev pomnožilo za 7.442 edinic. Največji porast opazimo v skupini I in II, torej pri bajtarskih edinicah, kjer dobimo 7442 novih posestev. Omeniti je treba tudi, da spadajo posestniki iz skupine II že med srednje kmetije, kajti Prekmurec, ki poseduje 6—7 oralov zemlje lahko že skromno živi izključno od svoje zemlje. V skupini II so v pretežni večini bivši bajtarji, ki so spadali pred reformo v skupino I. V skupini I. so večinoma na novo ustanovljene kmetije bodisi z likvidacijo agr. reforme ali pa z realnim deljenjem zemlje med poedinimi družinskimi člani. Te gospodarske edinice tvorijo prekmurški podeželski proletariat, iz katerega se rekrutirajo vsakoletni sezonski delavci. V skupini III in IV so srednje trdne kmetije. Pri njih je predvsem razvita živinoreja. Vendar je gospodarska depresija načela tudi ti skupini, kar se je najprej pokazalo pri padcu poljedelske proizvodnje. Nizke cene kmetijskih produktov so prisilile naslednike teh kmetij na opustitev kmetijstva. Zatekli so se v mesta in prešli med delavce in obrtnike. Zanimivo je dejstvo, da ravno te kmetije tvorijo stalen kader sezonskih delavcev. V V. in VI. skupini so za prekmurške razmere že velike kmetije. Pri teh je razvita predvsem živinoreja in višek proizvodnje poljedelskih produktov prodajajo. Važno je, da je produkcija v poslednjih letih silno padla, to pa predvsem zaradi pomanjkanja delovnih moči. Jasno je, da oni vaščani, katerim kmetovanje ne nudi človeka dostojno življenje, odhajajo v tujino med mestne delavce. Isto velja tudi za ženske. One, katere življenjska usoda ne požene na sezonsko delo, hodijo v Soboto v tovarne perila ali pa gredo za služkinje in podobno. Letna plača, katero nudijo velike kmetije hlapcem, oziroma delavcem, je spričo možnega zaslužka drugod, mnogo prenizka.

Glavna zahteva vseh kmečkih posestnikov je izboljšanje cen poljedelskih proizvodov, ki tvorijo edini njihov dohodek, a pogosto ne krijejo niti vseh potrebnih življenjskih izdatkov. Da bi se gospodarske razmere kmečkih posestev izboljšale, bi bilo potrebno nuditi vsestransko socialno podporo majhnim posestnikom; z državno podporo načrtno povečati in pospešiti zanemarjeno živinorejo in vsaj za neko dobo olajšati obveznost do javnih dajatev. Velik del izkupička proizvodnje srednjih in sploh bajtarskih kmetij gre za kritje različnih javnih obveznosti in skoraj vsakoletni primanjkljaj mora posestnik kriti z zaslužkom v mestu ali na sezonskem delu.

Videli smo, da je postalo posestno stanje po likvidaciji agrarne reforme v Prekmurju mnogo bolj pestro. Predvsem moramo zabele-

žiti ogromen porast bajtarskih edinic v skupini I. in II. Velik udarec splošnemu napredku prekmurskega gospodarstva je način podedovanja. Prekmurci ustvarjajo nove kmetije z razkosavanjem skupne lasti med samostojne družinske člane, kar pa vedno bolj onemogoča življenjski obstoj posameznih edinic.

Takega načina dedovanja ne opažamo v ostali Sloveniji v toliki meri. Tam je v običaju takozvano pogodbeno dedno nasledstvo, kjer samo en član podeduje posestvo, druge člane iste družine pa odpravi z izplačilom vrednosti njihovih deležev. V Prekmurju pa je že od nekdaj v navadi relativna delitev zemlje, ki smo jo bržčas podedovali od Madžarov in je najhujše zlo za oslabitev trdnih kmetij. Običaj relativne delitve pa na čuden način ni v toliki meri razvit pri evangeličanih kot pri katolikih. Evangeličanski živelj, ki je ravno zato najbogatejši v Prekmurju, se je temu izognil s tem, da je omejil število rojstev. V tem sličijo racionalnemu francoskemu kmetu, pri katerem velja načelo, da mora kmetija ostati neokrnjena, zato pa gospodar ne sme imeti več kot enega ali dva otroka.

Gotovo je, da bo bodočnost prisilila prekmurskega kmeta, da se bo začel ravnati po tem načelu, če mu na drug način ne bo mogoče doseči sredstev za življenjsko eksistenco. Stiska bo izpodkopavala življenjsko silo tudi katoliškemu ljudstvu, ki tvori v Prekmurju veliko večino in se bo moralo prilagoditi tem življenjskim potrebam. Z izseljevanjem v Nemčijo in Francijo se to že opaža. Žena doma, mož v tujini, to omejuje rojstva, pristradan zaslužek ob težkem in slabo zaščitenem garanju pa pospešuje umrljivost.

Za prekmursko gospodarstvo je važna tudi kakovost tal, ki so za obdelovanje primernejša le v manjših predelih — predvsem na Ravenskem. (Kulturno razdelitev zemlje glej M. P. št. 1—2/1938 str. 28.) V Prekmurju imamo po statističnih podatkih 112.935 kat. oralov obdelovane zemlje (brez gozdov) ali 70% celokupne površine, ki znaša 161.548 oralov. Gozdov je 40.131 oralov ali 24% in nerodovitnega sveta (ceste, pota, močvirja itd.) 8482 oralov ali 6%. Med pridelki prevladujeta rž in pšenica. Živinoreja je precej razvita, vendar pa ta panoga zaradi pomanjkanja dobrih travnikov in pašnikov vidno pada. Kar se tiče sadjarstva je omembe vreden le del Goričke. Najbolj uspevajo jabolka in slive, kar se tudi v majhni meri izvaž. Vinogradništvo uspeva le v lendavskih goricah, kjer je 965 oralov vinogradov. Vendar pa prekmursko vino ne more prodreti na slov. trg, tako da je ta pridelek le „posebnost“ za domače potrebe. Vino se v pretežni večini uvažuje iz bližnje Štajerske, domače vino pa se prodaja le v red-

kih vaških gostilnah po Goričkem in ob meji. Obrtništvo je razvito predvsem v večjih vaseh: v Soboti, Lendavi, pri Gradu in v Turnišču. Važna je lesna obrt. Izvažajo se borov les, za katerega je Prekmurje glavni izvoznik v Sloveniji. Industrije je v Prekmurju zelo malo, tako da pri zaposlitvi prebivalstva skoro ne pride v poštev.

Prekmurje je, kakor smo to že dokazali s posestnim stanjem, dosti preobljudena pokrajina. Saj pride na 1 km² nad 100 ljudi. Po posestnem stanju jo lahko uvrstimo med najbolj izrazito bajtarske (maloposestniške) pokrajine v Sloveniji. Ker ni industrije ne obrti v primernem obsegu, je ljudstvo navezano na poljedelstvo, ki ga pa zaradi goste naseljenosti ne more zaposliti. Zato je Prekmurec že od nekdaj prisiljen iskati dela in zaslužka izven domačega kraja. Pred vojno je ta armada agrarnega proletariata hodila na bližnja madžarska veleposestva, z državno razmejitvijo pa je to postalo nemogoče. Takoj po prevratu se je ta val obrnil v Vojvodino in Slavonijo, kjer pa so možnosti zaslužka zaradi izvedbe agrarne reforme vedno slabše. Samo v letih 1900—1910 se je začasno ali trajno izselilo nekaj nad 4000 Prekmurcev.

Po vojni je izseljevanje za nekaj časa prenehalo. Zato pa je prekmurski agr. proletarijat silil v mesto med delavce in v različne službe. Z izvedbo agrarne reforme se je izseljevanje glede na predvojna leta dvakrat povečalo. Kolikor jih ni vzela notranjost države, so se začeli seliti v Nemčijo in Francijo. Z izselitvijo v ti dve državi je Prekmurje dalo v razdobju od leta 1927—1937 okoli 52.000 izseljencev. Polovica je sicer bila zaposlena v naši državi, vendar pa je to glede na število prebivalcev ogromno. Čisti zaslužek je znašal v tem razdobju nad 200 milijonov dinarjev.

Ako premislimo, koliko je v teh letih prineslo izseljevanje, moramo priznati, da se je mnogo zadolženih kmetij rešilo svojega zajedalca in da je mnogo bajtarjev postavilo svoj dom in nabavilo potrebne stvari (poljedelsko orodje), ki so pri naših kmetih, posebno pa še na novo ustanovljenih posestvih najbolj primanjkovala. Ta koristna stran izseljevanja pa je na drugi strani v tesni zvezi z mnogimi žrtvami, ki ne škodujejo samo poedincu, temveč vsemu narodu, kakor gospodarsko tako tudi nacionalno. Ob slabo zaščitenem garanju si je povrh tega skoraj četrtina delavcev nakopala trajno bolezen. Za to ni čudno, da je danes Prekmurje pokrajina, kjer razsaja tuberkuloza v največji meri.

Kakor vidimo, je Prekmurje vse te provizorične rešitve drago plačevalo. Bolezen zaradi gladu in trdega garanja, ki se je s toliko silo zajedla v življenjske korenine prebivalstva, je posledica težkih razdejanj socialne krize, katere se hoče rešiti prekmurski kmet z denarjem, prisluženim s krvavimi žulji v tujini.

(Dalje.)

Slepec

Vladko Kos

Ob poti je z lajno obstal siromak.
Iz nje se utrgala pesem je tiha,
kakor da bila kot on bi le mrak,
tak je hitela prek gmajne in mlak
čez polja, koder pomlad že diha.

Bilá pa tako je v njej tiha . . .

Na nebu se sonce z oblakov smeji
in veter že rožnat vonj nosi,
on pa ne čuti, le lajno vrti,
ne ve, da že gozd zdaj ves v rožah cveti,
da pomlad prihaja in pesmi v njem troši
veselih, njegova pa žalostno prosi.

Tedaj se dotakne ga pesem srcá,
da z lajno se v duši temáčni razjoka,
in roka mu grabi v temino brez dna,
da v njej vsaj en žarek lepote spozna,
potem pa bo duša kot srce otroka.

Vprašanja

Vladko Kos

Dekle milo,
kam si skrilo
svoje lepe mi oči?
Ustne vroče,
želje žgoče,
kadar mesec zablesti . . .

Brez pokoja,
duša moja
v noč trepeče, v molk strmi.
Čuješ, ljuba,
brez poljuba
večno dolge so noči!

Polna kupa
je obupa,
ti pa, draga, le molčiš.
Mar te drugi
zdaj s poljubi
teši, da se mi smejiš?

Književna poročila

Miloš Ledinek: „Moj razred“

Marija Kovačeva

Šola mora biti povezana z življenjem. To so začutili nekateri učitelji, ki se zbirajo v „Učiteljskem pokretu“ in hočejo s svojim delom in s publikacijami „Pedagoškega tiska“ pokazati pot, po kateri naj bi hodil učitelj, da bo šola otroku prijeten dom in ne mučilnica kakor nekdanj, in da bo dosegla v najvišji meri svoj namen, ki ga izraža Ledinek z definicijami različnih vidnih pedagogov. Pripominja pa, da stodstotnega uspeha tudi nova stremljenja ne bodo prinesla, ker učitelj ne more povečati n. pr. otrokove inteligence; ne more izboljšati njegovih vzgojnih in socialnih razmer, ne more otroka nadomestiti pri delu, ne more namesto dece spati, mu ne more kupiti obleke in dati hrane in še marsičesa ne more učitelj, kar bi bilo potrebno za popoln uspeh. Mogoče se je le približati vzgojnemu idealu in za tem naj bi težil učitelj.

Šola oblikuje človeka. Vsak človek, tudi otrok, tvori svet zase, ki je skupek medsebojnega vplivanja temperamenta in narave s prilikami, v katerih živi. Za uspešno delo v šoli je potrebno poznavanje vseh teh činiteljev.

M. Ledinek je v delu „Moj razred“ prvi razložil način in izsledke svojega dela. Povdarja, da izsledki veljajo samo za njegov primer, kar je popolnoma razumljivo, saj je povsod druga deca in so marsikje drugačne življenjske prilike.

Delo je izšlo v dveh knjigah. V prvem delu se bavi izključno s proučevanjem otroka in njegovega okolja. Potrebo proučevanja je začutil ob različnih pogojih pri svojem šolskem delu: zakaj je n. pr. učenec A pasiven, ko je sicer delaven; zakaj je imel B lani boljši uspeh kakor letos; zakaj ne dobim duševnega kontakta z dečo; in še mnogo je pojavov, ki zanimajo dobrega učitelja. Učitelj, ki rešuje znanje in disciplino s silo, ne vidi nobenega problema.

Deca se ne more brez škode prilagoditi učitelju, zato je njegova dolžnost, da v tistih urah, ki so odmerjene za pouk, stopi k deci, da svojemu opazovanju in izsledkom prilagodi šolsko delo in tako prihrani deci mnogo krivic, ki bi se sicer zgodile, sebi pa zagotovi sigurnost.

Spoznanje dece temelji:

a) na zanimanju učitelja za dušeslovje in posebno za mladinoslovje

b) na spoznavanju sodobnih metod za proučevanje in poznavanje posebne otrokove duševnosti, okolice, v kateri živi in otrokovega načina življenja.

Za zbiranje in ugotavljanje raznih okoliščin je potrebno mnogo truda, razumevanja in ljubezni do dece.

Ledinek prikazuje v svojem delu otroke po telesnem razvoju, ki ga je ugotovil po Cammerer-Pirquetovi metodi, in po duševnem obrazu, za katerega določitev je porabil mnogo truda, z anketiranjem in opazovanjem.

Zanimivo je opazovanje prehodne in pubertetne dobe. Posebno poglavje je posvečeno ocenjevanju, to je tistemu delu, ki da otrokom toliko občutkov krivic, staršem toliko jeze in vestnemu učitelju toliko skrbi.

Poleg telesne in duševne slike se zanima za socialne razmere otrokovih staršev: poklic, število otrok, zaslužek, stanovanje, hrano, obleko, kakšno delo opravlja deca in bolezni. Z opazovanjem ugotavlja, kako vplivajo socialne razmere na duševno dožemanje otrok.

Prvi del obsega tudi razne razredne beležke, sodelovanje učencev, organizacijo oddelka, način šolskega dela, znanje v sodobni šoli in kazni.

Omenila sem le nekaj misli in naslovov posameznih poglavij. Težko je iz takega dela, kjer je vsak stavek dragocena misel, izbirati najvažnejše. Vsaka beseda je vredna, da jo prečita vsak učitelj in vsak vzgojitelj. Knjiga je polna problemov, ki jih najde učitelj pri svojem delu. Ledinek nam je pokazal svoj odgovor na nje. Pokazal nam je s svojo rešitvijo samo pot, nikakor ne, kakor sam poučarja, občeveljavna pravila.

Prvi del je zanimiv za vsakogar, ki se zanima za deco in njeno vzgojo. V drugem delu je opisano praktično delo v razredu po snovi in načinu, ko pregleda poprej vse momente, ki ovirajo pouk ali ga pospešujejo.

Delo je razdeljeno na učne enote, ki jih sestavljajo učenci z učiteljevo pomočjo. Učna enota mora upoštevati krajevne in gospodarske razmere ter razredno situacijo. Pri delu je važnejša globina kakor širina. Uspešno delo je mogoče samo na podlagi proučevanja, ki ga je opravil učitelj.

Vzbuditi interes tudi pri manj nadarjeni in topi deci ni baš lahko, zato mora biti učitelj pri izbiri snovi, načinu podajanja in pri razdelitvi dela silno buden.

Vse to je poskušal doseči pri svojih učencih M. Ledinek. To delo je rodilo uspeh, kakor poroča Ernest Vranc, ki je pregledal njegovo delo.

Nikakega pomena ne bi imelo trgati enoto, ki ima samo kot celota svojo polno vrednost. Kdor hoče najti pri delu tovariša, naj si izbere to knjigo. Našel bo v njej mnogo misli, ki jih srečuje pri delu sam. Svoje ugotovitve bo lahko primerjal z Ledinkovimi, pa se bo čutil bolj varnega. Marsikomu bo to delo odprlo pot novega delovanja.

Knjiga je dragoceno delo praktika, ki hoče biti svoji deci dober učitelj. Morda bo dal njegov zgled pobudo za nova dela? Z medsebojnim dopolnjevanjem bo dosegla slov. šola stopnjo, ki jo želi vsak narodno in socialno čuteč Slovenec.

Z A P I S K I

Enajsto Kranjčevo delo „Južni vetrovi“ je izšlo novembra 1938 v Gorici. Knjiga obsega dve noveli, „Južne vetrove“ in „Hišo s kanarčki“. Prva novela je zajeta iz življenja dolinske province v prvih povojnih letih, ko je marsikdo čakal „južnih vetrov, ki morda dvignejo njegovo ladjo in jo poneso iz te zdolgočasenosti.“ Druga novela govori o sanjavem in prismojenem hlapcu, ki ljubi jetično Anico. Z oblakov hoče prestaviti na resnična tla hišo s kanarčki in vanjo pripeljati Anico; a vse je zaman. — Knjigo je izdala Unione Editoriale Goriziana na 129 straneh; izšla je s precejšnjo zamudo.

O rabskih Slovencih je napisal Anton Vratuša dva članka. Prvi članek „Jezikovne razmere v severnem Prekmurju in slovenskem Porabju“ je izšel v 2. letniku „Slovenskega jezika“, drugi članek „Tri o rabskih Slovencih“ pa v 1.—2. številki „Sodobnosti“. Dočim je prvi jezikoslovnega značaja, govori drugi članek o kulturnih in narodnostnih razmerah med rabskimi Slovenci.

Madžarska vseučilišna tiskarna bo izdala letos 12 prevodov iz srbske, hrvatske in slovenske književnosti. Prevode iz slovenskega slovstva pripravlja Avgust Pavel, prevajalec Ivana Cankarja. Kaj bo izšlo iz naše književnosti, ni znano. Kdaj bo izšlo kako boljše madžarsko delo v slovenščini? Simpatično nam je kulturno približe-

vanje med nami in Madžari, a zavračamo vsako revizionistično propagando na naših tleh. Novine 24. marca 1940 pišejo da je rekla prekmurska učenka prvega razreda učitelju : Magyarok leszünk vissza ! Nato list pristavlja : „Ali si je otrok mogel kaj takega sam izmisliti ? Ali je pa gotova propaganda tako dobro organizirana ?“

O prekmurski kulturi piše Miško Kranjec v Večerniku (22. do 25. marca) : Prekmursko ljudstvo si gradi počasi svojo kulturo ; vsako leto odhaja kakih deset tisoč ljudi, če ne več, v tujino, kjer prihajajo v stik s kulturo velikega sveta. Nekaj desetin dijaške mladine te in one smeri posega v njo, da jo uravnavajo tako ali drugače. Težko je reči, kakšna bo ta kultura v bodočnosti. Bodi taka ali taka, odraz sodobnega sveta bo. Zavreti jo je možno, ne pa preprečiti njenega razvoja. Tudi opljuvati jo je možno. Kdor pa bi pomislil, da si prekmursko ljudstvo v bedi kuje svojo bodočnost, da si v bedi ustvarja svojo kulturo, kakor to počne ves slovenski narod, tisti mora samo dvigniti klobuk v spoštovanju.

Protestantsko vprašanje obravnava v Večerniku (11. marca) Franc Šebjanič : V kratkem bo imela prekmurska protestantska cerkev že nekaj mladih duhovniških moči. Na njih in tudi na ostalih je, da se „vendsko“ stališče, ki je zadnje čase itak začelo močno pešati, dokončno likvidira. Nujno je namreč in življenjsko, da se organizacija prekmurske protestantske cerkve vključi v življenjski utrip slovenskega naroda, da krene v smer, ki jo je v preteklih letih že zaznatno nakazalo Küzmičevo delo v slovenstvo . . . Učbenik, ki ga je nedavno prevedel v knjižno slovenščino mlad evangeljski duhovnik, Vladimir Darvaš, naj bo pomemben zunanji dokaz, da je temu res tako !

Naši kulturni stiki z Madžari, ki postajajo v zadnjem času nekam številnejši in pogostejši, vzbujajo odmeve ne le v našem, ampak tudi v madžarskem revialnem tisku. Tako je prinesla 3. štev. vodilne madžarske revije „Nyugat“ (Zahod), ki jo urejuje Babits Mihael, eden izmed najpopularnejših sodobnih madžarskih pesnikov, obsežno poročilo pesnika in prevajalca Cankarjevih del v madžarščino A. Pavla o V. Novakovem in T. Debeljakovem prevodu Madácheve „Tragedije človeka“ v slovenščino, katere odlomek je izšel v decemberski številki „Doma in sveta“. Med drugim se Pavel prav laskavo izraža o literarnem delovanju V. Novaka in v kratkih potezah opisuje njegovo življenje, trud in uspehe, katere je žel v tej kratki dobi literarnega udeleževanja. Edino njegova zasluga je, pravi, da bo to delo, ki ga V. Novak imenuje „edinstveno delo v svetovnem slovstvu“, tudi v slovenščini zagledalo luč dneva. S tem prevodom, je nekoč v „Slovencu“

zapisal V. Novak, se bodo Slovenci oddolžili za madžarski prevod Cankarjevega Hlapca Jerneja in za kralja Matjaža. Prevajanje tega dela, pravi Pavel, zahteva mnogo truda in študij; prevajalca prevajata iz originala, kajti Novak kot Prekmurec popolnoma obvlada madžarščino. Poročilo sporoča, da je k temu prevodu finančno mnogo pripomogla tudi grofica Zichy, ki mnogo žrtvuje za čim tesnejšo kulturno povezanost med nami in Madžari. Za delo se zanima tudi naše Narodno gledališče; ob priliki obiska ravnatelja budimpeštanskega narodnega gledališča dr. Németha v Ljubljani ob 150 letnici vpriporitve „Županove Micke“ se je o tem tudi govorilo.

Med drugim so zelo značilne piščeve sklepne besede. Dr. Pavel pravi namreč, da bo prinesel kralj Matjaž, ki bo po pripovedovanju stoletnih slovenskih pravljic nekoč planil na čelu svoje armade iz osrčja Pece, pravico ne samo Slovencem in vsem južnim Slovanom, temveč tudi Madžarom in da bo tedaj napočil čas, ko se bodo kujajoči se sosedje s prijateljskim stiskom roke pomirili za večne čase. Dobro hoteči ljudje to in onstran meje že dolgo pričakujemo z zadržanim dihom pesmi začarane zlate ptice.

Poročilo, ki je sicer skrbno sestavljeno, bi poznavalec našega kulturnega življenja omenil že zato, ker revije in listi „Dom in svet“, „Mladika“, „Luč“, neznani „Prekmurski glasnik“ in „Slovenec“ niso ne najodličnejši, ne edini informatorji slovenske javnosti o madžarskem kulturnem življenju. Informatorji bi lahko vedeli, da je „Mladi Prekmurec“ že pred letom prinesel prevod Petőfija in Gyónija.

Prekmursko muzejsko društvo v M. Soboti je bilo ustanovljeno junija 1935. Dalo je doslej pobudo za postavitev nagrobnika drju Francu Ivanociju in za vzdavo spominske plošče prvemu prekmurskemu katoliškemu pisatelju Miklošu Kūzmiču. Ob odkritju teh dveh spomenikov je PMD priredilo pri Sv. Benediktu v Kančovcih spominsko proslavo (12. sept. 1937). V zvezi s to proslavo je izšel 1. zv. Prekmurske knjižnice z razpravama Ivana Zelka o Miklošu Kūzmiču in V. Novaka o drju Francu Ivanociju. 1. decembra 1937 po proslavi je PMD priredilo v soboškem gradu precej dobro obiskano razstavo deloma lastnega, deloma za to priliko izposojenega gradiva in slovstva za zgodovino prevratnih dni (1918—21). Slike, denar, letaki, knjige in časniki so kolikor toliko pazljivemu obiskovalcu ponazarjali to burno in zanimivo dobo, ko so se Prekmurju menjavale vlade, ko se je odločalo o mejah in so tudi v to toliko časa neslišno pokrajino pripljuskali valovi velikih ljudskih gibanj. Škoda bi bilo, če bi se kaj, kar zadeva ta čas in spominja nanj, izgubilo. Sploh je že-

letí, da bi lastniki stare knjige, listine, stare kose hišne opreme, orodja in orožja izročali Prekmurskemu muzejskemu društvu, ki ima za glavno nalogo skrb, zbirati prekmursko zgodovinsko in narodopisno gradivo.

Za to leto se je vršil občni zbor 4. febr. Predsednik g. Gumilar je poročal, da je društvo dobilo lani vsaj skromno zavetje v soboški osnovni šoli in si nabavilo potrebno pohištvo. Poleg navedenega je bila posvečena glavna skrb izpopolnitvi knjižnice. Tajnik je vodil obširnejše dopisovanje za sestavo kartoteke prekmurian. V Prekmurskem tednu je PMD nameravalo prirediti knjižno razstavo prekmurskih tiskov. Ta razstava pa je odpadla, ker še ni bil odkrit spomenik prekmurskim književnikom.

Blagajnik g. M. Štubelj je poročal, da je znašal promet brez prenosa saldov 23.344 din. Čista imovina (brez knjižnice) se je zvišala za 7.851 din na 16.593 din. Razpoložljive naložbe znašajo 6.609 din. Glavni vir dohodkov je podpora kr. banske uprave.

Knjižničar g. Horvat Bela je izvršil prenos knjižnice iz Črensovec v M. Soboto in sestavil začasen seznam. Knjižnica ima 203 knjige v 278 zvezkih. Na novo je bilo kupljenih 175 madžarskih knjig, 3 slovenske in „Red zveličanstva“, redkost iz 1747. leta, po času tretja, oziroma druga prekmurska knjiga. Društvo je naročeno na vse prekmurske tiske in na ČZN in si je stavilo za nalogo, sestaviti prekmursko bibliografijo.

Po soglasno sprejetih poročilih in po razrešnici so sledile volitve. Za predsednika je bil izvoljen dosedanji predsednik, šol. upravitelj g. Gumilar Fran, za podpredsednika (na prvi seji) g. Gabrijelčič Franc, za tajnika prof. Liška Janko, za blagajnika g. Štubelj Mirko, za knjižničarja prof. Ravbar Miroslav, za gospodarja šol. uprav. g. Horvat Bela, za arhivarja prof. Hočevar Zvone, za splošni muzej prof. Šijanec Stan-ko, za revizorja soboški župan g. Hartner Ferdinand in prof. Šoštarec Alojzij. Nekaj članov in strokovnjakov, ki so že doslej kazali kakorkoli zanimanje za PMD, je občni zbor sklenil naprositi za naklonjenost še za nadalje.

Občni zbor je končno sklenil naprositi občino M. Sobota, da odstopi PMD za muzej grajsko kapelo. S prirejanjem predavanj znanih strokovnjakov bo PMD skušalo v M. Soboti nadomeščati ljudsko univerzo. Prvi je nedavno uspešno predaval asistent ljubljanske univerze dr. Svetozar Ilešič o geopolitičnih osnovah vzhodnega Balkana.

Predvsem pa bo moralo PMD letos zbrane muzealije urediti in poskrbeti, da bo muzej kmalu dostopen javnosti.

Jugoslovansko-madžarska revija v srbskohrvatskem jeziku je začela izhajati v Budimpešti. Nova revija hoče gojiti madžarsko in jugoslovansko sodelovanje v kulturi. Inicijativa je prišla od Madžarov, v prvi številki so sodelovali samo Madžari. Med drugimi pišejo književnik Ravasz o značaju madžarščine, tajnik Akademije znanosti Vojnovich o tej glavni kulturni centrali Madžarov, dr. Gunda o madžarski etnografiji. Dr. Mate navaja imena 12 jug. pisateljev, katerih dela bodo izšla v madžarskem prevodu. Med Slovenci so doslej izbrali samo Cankarja. V odboru za izdajo teh knjig je tudi A. Pavel. — To revijo izdaja dr. Faluhelyi, urejujeta pa jo za Madžarsko Zsuka Zoltan in za Jugoslavijo dr. Bolgar.

Dvanajsto Kranjčevo delo, „Do zadnjih meja“, bo kmalu izšlo; napovedano pa je za to pomlad tudi trinajsto njegovo delo, „Povest o dobrih ljudeh“. To povest bo izdala „Slovenska Matica“ obenem s Pahorjevim romanom iz kmetskega upora 1515. S „Povestjo o dobrih ljudeh“ je Kranjec ostal zvest pokrajini in ljudem, ki jih opisuje v svojih romanih in novelah: Prekmurju ter njegovim kmetom in kočarjem. Kranjčeve „dobre ljudi“ predstavljata v tej povesti predvsem dva stara zakonca Koštrca, ki živita na svoji lehi zemlje in v svoji koči ob enem izmed samotnih rokavov Mure. Svojcev nimata, le vnuk Peter Koštrca pride včasih v obiske, a ta je razbojnik, ki ga ima sicer siromašno ljudstvo rado, saj mu pomaga, če le more, toda starima dvema vendarle ni ravno v ponos. V to samotno kočjo pa prihaja vsako zimo na prezimovanje Korenova družina, ki živi sicer nekje na jugu pri delu na tujih poljih. Prihod Korena z mlado ženo Marto in slepo hčerko Katico je za Koštrčeve vsako zimo en sam praznik, ki ga dviguje še slepa Katica s svojim lepim glasom in lepimi pesmimi. V to skorajda idilično življenje, risano ko pravljica poseže nesrečno razbojnik Peter Koštrca. — Napol pravljica, napol resnično življenje, ki ju je spet pričaral prekmurski pripovednik-poet v ta košček svoje rodne zemlje.

Spomenik

Franc Šebjanič

Prvim prekmurskim književnikom — Meddruštvena liga spomenik je veličasten zdavnaj že odkrila :
podstavek s peska, zgoraj zračna knjiga,
v okrasek — mesto venca — pa ob njem se je strdila
prav poštena in blesteča — figa.

SRAJCE

SRAJCE

PERILO

nudi poceni tovarna

C V E T I Č J A N E Z

v M. Soboti

RADIO

RADIO

RADIO

tudi zamenjave rabljenih aparatov

N E M E C J. M. S O B O T A

popravila, polnjenje akumulatorjev

R A D I O R I T U P E R

Kolesa Rituper, M. Sobota.

PERILO

SRAJCE

SRAJCE

nudi poceni tovarna

Š I F T A R L U D V I K

v M. Soboti
